

Dokumentation av regionkonferens

Nationella minoriteters rättigheter i Stockholms län

Stockholm den 10 oktober 2013

Länsstyrelsen
Stockholm

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

Innehållsförteckning

Inledning	<i>sid 4</i>
Tema 1 Rätten till information	
<i>Bakgrunden till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk</i> Aina Negga, utvecklingsledare, Sametinget	<i>sid 5</i>
<i>En webb för alla – om normkritik av kommunala hemsidor</i> Lisa Hederstierna, planeringsledare, Stadsledningskontoret i Göteborg	<i>sid 8</i>
<i>Vikten av information ur ett minoritetsperspektiv</i> Marina Burstein, handläggare för strategisk utveckling, Judiska församlingen i Stockholm	<i>sid 11</i>
Tema 2: Rätten till språk och kultur	
<i>Aktuellt i förskola och skola</i> Gunnar Stenberg, undervisningsråd, Skolverket	<i>sid 13</i>
<i>Att hitta hem – om sökandet efter ett språk och en samisk identitet</i> Ann-Helén Laestadius, författare och journalist	<i>sid 15</i>
Tema 3. Rätten till inflytande	
<i>Vad betyder rätten till inflytande och hur långt har vi kommit?</i> Charlotta Wickman, departementsråd, Arbetsmarknadsdepartementet	<i>sid 16</i>
<i>Strategiska vägval för sverigefinskt inflytande</i> Leena Huss, Sverigefinländarnas delegation och Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet	<i>sid 18</i>
Avslutning	<i>sid 21</i>

Bakgrund

Sedan den 1 januari 2010 gäller lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk i Sverige. Den ger de fem nationella minoriteterna – samer (som också är ett urfolk), sverigefinnar, torne-dalingar, judar och romer – särskilda rättigheter till information, skydd för sina språk och kulturer samt inflytande i frågor som berör dem. Särskilt viktiga är barns rättigheter till sitt språk och sin minoritetskultur.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har ansvar att följa upp lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Konferensen Nationella minoriteters rättigheter i Stockholms län arrangerades av Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting. Under dagen belystes minoriteternas lagstadgade rättigheter i förhållande till kommuner, landsting, regioner och andra myndigheter. Konferensen var indelad i tre teman: rätten till information, rätten till språk och kultur samt rätten till inflytande.

Sakkunniga och företrädare för minoriteterna förklarade vilka skyldigheter det offentliga har och varför det är så viktigt att leva upp till lagens intentioner.

Under konferensen gestaltade också Kim Rhedin Hüttner och Jan Simonsson från Scen & Synergi – Teater för arbetsliv och samhälle, med hjälp av både humor och allvar, arbetet med att implementera lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk i en fiktiv kommun.

Konferensen samlade 124 personer från nationella minoritetsorganisationer, regeringskansliet, kommuner, landsting och andra myndigheter.

Stort tack till alla som bidrog med sina erfarenheter.

Inledning

Chris Heister, landshövding i Stockholms län, inledde med att hälsa alla välkomna och ge en introduktion.

– De fem nationella minoriteterna delar historia med Sverige och har funnits här lika länge som vi har haft en statsbildning, eller längre. Nationella minoriteter finns i alla kommuner i Stockholms län. Det är allas vårt ansvar att de nationella minoriteternas rättigheter säkerställs och att språken kan leva och utvecklas. Lagens grundskydd, som handlar om information, språk och kultur samt inflytande, omfattar alla minoriteter och gäller i alla kommuner och alla län i hela landet. Det finns en särskild skyldighet att se till att grundskyddet får genomslag.

Moderator Sharon Jåma presenterade dagens program.

Samtliga foton: Johan Jeppsson

Tema 1: Rätten till information

Bakgrunden till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Aina Negga, utvecklingsledare, Sametinget

År 2000 ratificerade Sverige två av Europarådets konventioner: Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen) och Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen). Dessa ligger till grund för den svenska minoritetspolitiken. Målet med minoritetspolitiken är att:

- ge skydd för de nationella minoriteterna
- stärka deras möjligheter till inflytande
- stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande

I samband med ratificeringen erkändes fem nationella minoriteter – samer, som också är ett urfolk (RD-77), tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar. Fem minoritetsspråk erkändes också – samiska (alla varieteter), meänkieli (alla varieteter), finska, romani chib (alla varieteter) och jiddisch.

Gemensamt för de nationella minoriteterna är att:

- vi har befolkat Sverige under lång tid
- vi utgör grupper med en uttalad samhörighet
- vi har en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet
- vi har en vilja att behålla vår identitet

Samer är ett urfolk och har precis som tornedalingar alltid funnits här. Stockholm har haft en finsk befolkning sedan 1200-talet och finskan har hörts i Bergslagen sedan medeltiden. Romer har funnits här sedan 1500-talet och judar sedan 1600-talet. De nationella minoriteterna är en del av det svenska kulturarvet.

Varje individ avgör själv om han eller hon tillhör en nationell minoritet.

Ratificeringen av Europarådets minoritetskonventioner innebar enligt prop. 2008/2009:158 "Ett senkommet erkännande av vårt lands historiska nationella minoriteter judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar och deras språk, men också av vårt gemensamma kulturarv. Ett erkännande av grupper som både osynliggjorts och förtryckts under långa tider."

Samerna och personer som tillhör nationella minoriteter i Sverige har genom historien ofta fått våra mänskliga rättigheter kränkta. Det sker fortfarande. Många har utsatts för marginalisering, diskriminering, tvångsförflyttningar, tvångssteriliseringar och rasbiologisk forskning.

Svenska staten bedrev en aktiv assimileringspolitik under lång tid. Grundtanken var att det inte fanns utrymme för andra språk än svenska inom det område som utgör Sverige. Många barn har inte fått tala t.ex. samiska och meänkieli i skolan eller skolhemmet. Resultatet ser vi i form av den språkbytesprocess som omfattar de nationella minoritetsspråken. Den språkliga kedjan mellan generationerna är ofta bruten eller försvagad. Den äldsta generationen kanske både talar och skriver t.ex. samiska. Mellangenerationen kanske talar språket men har inte tillräckliga kunskaper för att föra det vidare även om viljan finns. Barnens möjlighet att bli aktivt tvåspråkiga begränsas därmed.

De nationella minoriteterna har blivit osynliggjorda, våra språk och kulturer har haft ett mindre värde. Det har lett till att en del kanske inte vill identifiera sig som tillhörande en nationell minoritet. Det är otroligt viktigt att ni från förvaltningsmyndigheterna känner till detta.

Sveriges internationella förpliktelser innebär att vissa minoritetsrättigheter ska förverkligas i hela landet. Alla fem nationella minoriteter omfattas av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, som gäller i hela landet.

Lagen har dels allmänna bestämmelser (grundskydd), dels ett förstärkt skydd för samiska, finska och meänkieli inom s.k. förvaltningsområden och hos vissa myndigheter.

Allmänna bestämmelser – grundskydd

3 § Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.

Informera de nationella minoriteterna om rättigheterna, gärna på minoritetsspråken. Förutsättningen för att man ska kunna hävda sina rättigheter är att ansvariga tjänstemän är tillräckligt insatta i lagstiftningen och kan informera korrekt.

Exempel:

- Använd material som redan finns översatt; lagen, faktablad (se www.minoritet.se)
- Översätt de mest efterfrågade blanketterna till nationella minoritetsspråk
- Det ska vara väl synligt var/hur man får tillgång till minoritetsspråkig service – t.ex. på hemsidan, i kommunfoajén (även på nationella minoritetsspråk)
- Sprid via nya kanaler, radio, lokal-tv, bibliotek, BVC m.m.
- Skylta på nationella minoritetsspråk
- Informera om rätt till modersmålsundervisning, förskola på nationella minoritetsspråk

4 § säger att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

Exempel:

- Seminarier och informationsträffar för anställda och allmänheten om nationella minoriteter
- Kulturevenemang – alla nationella minoriteter
- Handlingsplaner eller policydokument för nationella minoriteter
- Förskoleverksamhet på nationella minoritetsspråk
- Modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk

Stöd i förskola och skola är otroligt viktigt. En rejäl satsning behövs, inte bara några korta stunder i veckan.

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

Minoritetspolitik bedrivs inte åt eller för de nationella minoriteterna, utan med dem.

Exempel på samrådsformer:

- Formaliserade samråd
- Öppna dialogmöten
- Referensgrupper t.ex. inom äldreomsorgen och förskolan
- Ungdomsrepresentation

Om det är svårt att hitta de nationella minoriteterna kan Sametinget hjälpa till, liksom de nationella minoriteternas riksorganisationer.

Sharon Jåma:

- Jag har förstått att Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget brukar skicka ut en enkät om minoritetsarbetet som kommunerna ska svara på?

Aina Negga:

- Sametinget och Länsstyrelsen rapporterar årligen till regeringen hur lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs, och för att ta reda på det skickar vi bland annat ut en enkät till förvaltningsområdena. I fjol skickades den också till alla kommuner utanför förvaltningsområdena och så blir det även i år. Vi uppmanar alla att svara på den så att vi ser hur tillståndet i landet är.

Mer information om minoritetsfrågorna finns på www.minoritet.se (där finns bland annat ett dokumentarkiv, klicka på länken högst upp på startsidan). Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län bistår också med information.

En webb för alla – om normkritik av kommunala hemsidor

Lisa Hederstierna, planeringsledare, Stadsledningskontoret i Göteborg

Göteborgs Stad hade fått kritik för att hemsidan, goteborg.se, var krånglig och svår att hitta på. Därför gjordes för några år sedan en stor insats för att förbättra webbplatsen. Den strukturerades om för att bli enklare att hitta på, skriften Klarspråk togs fram och fortbildning anordnades för kommunikatörer och informatörer.

I kommunens budget står att Göteborg är en stad för alla, vilket stämmer överens med det som slås fast i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna – alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter.

EU:s stadga om grundläggande rättigheter säger att alla människor är lika inför lagen, och i den svenska grundlagen står att läsa att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Mot denna bakgrund fick Mänskliga rättigheter och nationella minoriteter, som är en enhet inom Stadsledningskontoret i Göteborg, i uppgift att göra en granskning av den nya webbplatsen. Är den tillgänglig för alla? Kan alla hitta den information de söker på hemsidan? När kommunen ut till alla invånare? Och vem är egentligen du:et som omnämns i texterna?

I granskningen användes begreppen norm och normkritik. Normer finns överallt i samhället. Lisa Hederstierna exemplifierade genom att visa en reklambild:

Vithetsnormen:
antagande om
att det finns ett
enda sätt att
vara svensk på

Medelklassnormen:
ideal om viss social och
materiell status, livsstil,
utbildning

Funkisnormen:
föreställning att alla
har full funktionalitet

Religionsnormen:
Samhällsideal om sekularitet och syn
på tro som en privatsak

Könsnormen:
antagande om två
kön som komp-
letterar varandra,
föreskriver även hur
kvinnor och män ska
se ut och bete sig

Heteronormen:
heterosexualitet ses
som det naturliga,
normala givna och
förväntade

Åldersnorm:
antagande om hur
man bör se ut och
bete sig i en viss
ålder

Göteborgs
Stad

Normkritik handlar om att ifrågasätta det som tas för givet. Fokus flyttas från det påstått avvikande till det som ses som normalt, det som är norm. Till synes neutral information på t.ex. en webbplats kan dölja normer och informella maktstrukturer, och för att komma åt dem är normkritik en användbar metod.

För att belysa hur informationssökande på goteborg.se kan se ut beroende på vem det är som söker skapades ett antal fiktiva personer, som på olika sätt bryter mot normer kopplade till lagens diskrimineringsgrunder.

Diskrimineringsgrunderna är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck (DO använder begreppen könsidentitet eller könsuttryck), etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder (DO använder begreppet funktionsnedsättning), sexuell läggning och ålder. Erik är utsatt för partnervåld och söker stöd, Kim vill hitta en fotbollsklubb där hen kan känna sig trygg, Kabir letar efter undervisning i svenska, Maryam vill motionssimma med enbart kvinnor, Lina söker ett chefsjobb där arbetsplatsen är tillgänglighetsanpassad, Nadja och Karin söker förskola till sin dotter och Mahmoud vill hitta ett äldreboende med persisktalande personal.

För alla dessa fiktiva besökare visade det sig vara svårt att hitta den information de sökte på goteborg.se. Det fanns en norm om vem göteborgaren var, och de sju fiktiva personerna stämde inte in i den. I granskningen konstaterades också att det inte bara saknas information på hemsidan – det finns inte heller tillräckligt mycket anpassad verksamhet i praktiken.

Hur ska man då gå tillväga för att skapa en webbplats som är tillgänglig för alla? Ett bra tips är att börja med sig själv:

- Hur ofta tänker du på din hudfärg?
- Hur ofta tänker du på din sexuella läggning?
- Hur ofta tänker du på vilket kön du har?
- Hur ofta tänker du på din funktionalitet?
- Hur ofta tänker du på klasstillhörighet?
- Är du själv en del av mångfalden eller är du en som ska skildra mångfald och olikheter?

I arbetet med text är det också viktigt att tänka på:

- Vem är "du:et" – den tilltänkta läsaren?
- Finns det flera tänkbara "du"?
- Vad får dig att välja ett särskilt "du"?
- Finns det ett underförstått "vi" i texten?
- Hur ser det i så fall ut?
- Vem kommer till tals i texten? Vem kommer inte till tals?
- Är informationen relevant för göteborgare som är och lever på olika sätt?
- Hur definierar du begreppet mångfald?
- Finns det ett förgivettagande om förkunskaper för att förstå texten?
- För vem är den tillgänglig? För vem är den inte tillgänglig?

Den som arbetar med bild bör ställa sig följande frågor:

- I vilken miljö, i vilket sammanhang är bilden tagen?
- Vad ska bilden illustrera?
- Vad säger bilden om till exempel klass, kön och etnicitet?
- Om det finns människor; vilka människor?
- Ålder, kön, hudfärg, funktionalitet?
- Är någon aktiv/passiv?
- Vad har personen/personerna för kläder?

Just nu pågår arbetet med att utveckla hemsidan. En handlingsplan för stadens arbete med de nationella minoriteterna håller också på att tas fram.

Sharon Jåma:

- Hur arbetar ni specifikt när det gäller information till de nationella minoriteterna?

Lisa Hederstierna:

- Vi har en hel del information på finska på hemsidan och jobbar med att få in fler nationella minoritetsspråk. Jag tror också det är viktigt att ha ett tvärperspektiv, att tänka på att en person t.ex. kan vara både tornedaling, homosexuell och ha en funktionsnedsättning. Man kan tillhöra flera nationella minoriteter, beröras av flera diskrimineringsgrunder och så vidare.

Kommentar från publiken:

- Jag håller med dig om att ett intersektionalitetsperspektiv behövs, det är viktigt att vi som arbetar med de här frågorna tänker på det. Och så vill jag tipsa om hemsidan minoritet.se, där finns mycket information.

Fråga från publiken:

- Du nämnde att det finns information på finska, hur enkelt är det att hitta information på de andra minoritetsspråken?

Lisa Hederstierna:

- Det är något vi arbetar mycket med nu. Översättningar till minoritetsspråken kan vara svårt att få fram men vi har ju en lagstiftning där rätten till information finns med. Vi håller på att ta reda på

vilken information som redan finns nationellt som man kan använda sig av. Sametinget och Länsstyrelsen har ju t.ex. mycket information, bland annat översatta lagtexter, som man kan länka till.

Kommentar från publiken:

- Det är viktigt att tänka på vilken bakgrundsfärg man har, det kan ni utveckla. Om färg och textstorlek är fel blir det svårt att läsa och ta till sig informationen.

Vikten av information ur ett minoritetsperspektiv

Marina Burstein, handläggare för strategisk utveckling, Judiska församlingen i Stockholm

Sharon Jåma:

- Du vet en del om det vi var inne på nyss, att man kan ha erfarenhet från fler än en minoritet.

Marina Burstein:

- Ja, jag är född i finlandssvensk judisk familj. När jag växte upp tyckte jag att det var lite knepigt med två så starka minoritetsformer så jag flyttade till Sverige. Då får jag åtminstone prata mitt modersmål, tänkte jag. Men finlandssvenska och rikssvenska är inte riktigt samma sak, och när jag väl kom till Sverige betraktade många mig som sverigefinne...

Sharon Jåma:

- Rätten till information – hur viktig är den för den judiska minoriteten?

Marina Burstein:

- Information är alltid viktig, det är viktigt att känna till vilka rättigheter man har. Men när det gäller rätten till språk är jiddisch inte det språk som binder den judiska minoriteten samman. Judarna är historiskt sett ett mångspråkigt folk. Nyckeln till att överleva i diasporan har varit att lära sig språket i landet där man vistas.

Sharon Jåma:

- Så om du går in på en kommunal hemsida och vill ha information om din minoritet så är det inte jiddischsidan du först går till. Men vad är då viktigast för den judiska minoriteten att få information om? Äldrevård, kultur?

Marina Burstein:

- Äldrevården är väldigt viktig. Vi har en speciell typ av problematik i olika frågor, vi är en utbildad men också utsatt grupp. Det är viktigt att man känner till sina rättigheter.

Sharon Jåma:

- Känner du att den judiska minoriteten är synliggjord i Stockholms kommuner?

Marina Burstein:

- På statlig nivå är vi synliggjorda men inte på kommunal nivå. Det har nog att göra med att när ramkonventionen ratificerades av Sverige var den mest en papperstiger. Nu börjar kunskapen sippra ned både i gruppen och hos myndigheterna.

Sharon Jåma:

- Nästan varje kommun i Stockholms län är representerad här idag. Vad vill du ska göras för att synliggöra er mer?

Marina Burstein:

- Det behövs mer kunskap om gruppen och hur mångfacetterad den är. Nu satsas det mycket på jiddisch

på grund av lagen, och visst är jiddisch viktigt som ett kulturbärande språk, men vi tycker att man kunde fördela pengarna på ett sätt som bättre främjar hela gruppen. Den judiska kulturen och identiteten har så många fler beståndsdelar och bärande element än språket. Genom seklerna har vi hållit fast vid våra texter och värderingar i en ofta fientlig eller i varje fall misstänksam omvärld. Ödesgemenskapen omgärdar oss och är någonting vi omedelbart känner igen hos varandra.

Sharon Jåma:

– Vad kan de som är här idag göra för att den judiska minoriteten ska få reda på sina rättigheter?

Marina Burstein:

– Vi har en ganska bra infrastruktur för information – hemsidor, medlemstidning, digitala veckobrev osv. Detta kan förstärkas, mer resurser behövs.

Fråga från publiken:

– Du sa att satsningar på jiddisch inte är det som främst bör prioriteras – vad ska man göra istället? Vad är problemet med att satsa på jiddisch?

Marina Burstein:

– Ytterst få familjer har jiddisch som modersmål. Judarna pratar svenska och har gjort så sedan början av 1800-talet. I synagogan används hebreiska som är liturgins språk. Vi vill gärna satsa på utbildning inom gruppen om judisk historia, religion osv., men det kan göras på svenska. Men det finns naturligtvis också de som tycker att jiddisch är jätteviktigt.

Tema 2: Rätten till språk och kultur

Aktuellt i förskola och skola

Gunnar Stenberg, undervisningsråd, Skolverket

Nationella minoriteters rättigheter i förskola och skola regleras i flera olika lagar och förordningar.

Enligt språklagen § 14 ska den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk § 17 säger att kommuner i förvaltningsområden ska erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska. Enligt skollagen (8 och 9 kap) ska förskolan och förskoleklassen medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

En elev i grundskolan som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har grundläggande kunskaper i språket.

Modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk ska erbjudas även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet (skollagen 10 kap).

Regeringen har nyligen beslutat att kravet på grundläggande kunskaper ska tas bort. Tanken är att ändringen i skollagen ska gälla från 1 juli 2015.

Enligt skolförordningen (5 kap) är det rektor som beslutar om en elevs modersmålsundervisning. Modersmålsundervisning får anordnas

1. som språkval i grundskolan och specialskolan,
2. som elevens val,
3. inom ramen för skolans val, eller
4. utanför den garanterade undervisningstiden.

Vid modersmålsundervisning i samiska ska den kursplan som gäller för ämnet samiska i sameskolan användas.

En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om

1. minst fem elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i språket önskar sådan undervisning,
2. det finns en lämplig lärare.

Punkt 1 gäller dock inte nationella minoritetsspråk – undervisning ska erbjudas även om färre elever än fem önskar få undervisning i ett nationellt minoritetsspråk (det räcker med en elev).

Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Begränsningen gäller inte nationella minoritetsspråk.

Utöver modersmålsundervisning finns några andra särskilda utbildningsmöjligheter inom minoritetsområdet. Sameskolan är en sexårig skolform för samers barn med samisk inriktning som finns i Tärnaby, Gällivare, Jokkmokk, Kiruna och Karesuando. Sameskolan har ca 180 elever och en förstaspråks- och andraspråksnivå. Grundskolor kan också anordna integrerad samisk undervisning för samiska elever, om huvudmannen och Sameskolstyrelsen ingår avtal om det. Med samisk undervisning avses undervisning med samiska inslag och undervisning i samiska utöver den undervisning som anordnas som modersmålsundervisning i samiska. I Nytorpsskolan i Stockholm finns Roma kulturklass, en F-9-klass med romsk inriktning. Det finns även ett ämne som heter Judiska studier, som skolor kan ansöka hos Skolverket om att få anordna i åk 7-9. Gör gärna det, i dag finns ämnet bara i en skola.

Några av Skolverkets aktuella regeringsuppdrag:

- Insatser för att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk. Minst 12 lärare, i första hand i samiska, finska och meänkieli i förvaltningsområdena, ska utbildas. Uppdraget ska rapporteras 2015.
- Stödja utveckling och produktion av läromedel för de nationella minoritetsspråken. Uppdraget ska rapporteras 2015.
- Läromedelssupplement om romsk historia och kultur. Uppdraget ska rapporteras 2014.
- Kursplaner på nybörjarnivå för de nationella minoritetsspråken (Skolverket har ännu inte fått uppdraget men vet att det kommer – när kravet på grundläggande kunskaper slopas krävs också kursplaner på nybörjarnivå).

På Skolverkets hemsida finns stödmaterial att ladda ned:

- Flera språk i förskolan
- Få syn på språket
- Kommentarmaterial till kunskapskraven i modersmål (publiceras inom kort)

Missa inte heller hemsidan Tema Modersmål där mycket information finns om de nationella minoritetsspråken.

Fråga från publiken:

– Vi har märkt att det ofta finns en stoppkloss på rektorsnivå, man säger nej till modersmålsundervisning för att det inte finns resurser och lärare. Hur jobbar ni med det?

Gunnar Stenberg:

– Vi kan bara konstatera vad lag och förordning säger och arbeta så mycket vi kan med information kring de här frågorna. Framöver kommer det säkert att finnas anledning att fundera kring hur vi ska få ut kunskap om detta i landet.

Sharon Jåma:

– Är det inte bekymmersamt att brist på resurser drabbar de nationella minoriteterna?

Gunnar Stenberg:

– Skolor lever generellt under tuffa ekonomiska villkor, men det vi kan göra är att informera så mycket vi kan och förklara att det här måste ni ta hänsyn till.

Fråga från publiken:

– Finns det någon definition på vad som är "lämplig lärare"?

Gunnar Stenberg:

– Nej.

Fråga från publiken:

– En del individer saknar ju grundläggande kunskaper, medan andra har pratat finska hemma och har goda kunskaper. Skulle man inte kunna ha två olika kursplaner för de här grupperna?

Gunnar Stenberg:

– Detta diskuteras fortfarande, vi har ännu inte fått ett skarpt uppdrag när det gäller kursplaner på nybörjarnivå. Man kan modellera det på olika sätt.

Länkar:

Skolverket: www.skolverket.se

Tema Modersmål: <http://modersmal.skolverket.se>

Att hitta hem – om sökandet efter ett språk och en samisk identitet

Ann-Helén Laestadius, författare och journalist

Ann-Helén Laestadius är författare och frilansjournalist och skriver ofta om frågor som rör nationella minoriteter, bland annat på webbplatserna minoritet.se och samer.se. Vid konferensen talade hon på temat språk och identitet – vad händer med en same utan språk? Vad händer med ens identitet när man saknar sitt modersmål? – Jag menar att språket och identiteten är så tätt förknippade att en språkförlust leder till en identitetskris. Och en identitetsförlust.

Hon anser att utvecklingen inom språkområdet måste gå snabbare – modersmålslärare måste fram nu, liksom bättre läromedel. Dessutom måste de som i likhet med henne tillhör den "förlorade" generationen, födda på 1960- och 70-talet, få en möjlighet att lära sig samiska.

Ann-Helén Laestadius har skrivit flera böcker, bland annat ungdomsromanen *Sms från Soppero* som kom ut 2007. Den handlar om 13-åriga Agnes som bor i Solna. Agnes har en samisk mamma men har själv inte fått lära sig språket. En dag får hon ett sms på samiska och en resa upp till Soppero förändrar hennes liv.

Sms från Soppero är en kärlekshistoria som också handlar om att hitta sin identitet och bli accepterad för den man är. Boken kom till när Ann-Helén Laestadius deltog i en ungdomsboktävling som arrangerades av Samiskt informationscentrum, Podium och Nordiska museets förlag. Temat var "Att vara ung same i dag". Med manuset till *Sms från Soppero* vann hon tävlingen.

Uppföljaren, som heter *Hej vacker*, gavs ut 2010 och 2011 kom den tredje boken *Ingen annan är som du*. Den fjärde boken i serien om Agnes släpptes 2012 och heter *Hitta hem*. *Sms från Soppero* har också blivit teater och spelas just nu på Giron sámie teáhter i Kiruna.

Tema 3. Rätten till inflytande

Vad betyder rätten till inflytande och hur långt har vi kommit?

Charlotta Wickman, departementsråd, Arbetsmarknadsdepartementet

Charlotta Wickman är chef för den enhet som ansvarar för genomförandet av den minoritetspolitiska strategin, som hon har varit med och tagit fram. Hon har också deltagit i att ta fram strategin för romsk inkludering.

Bakgrunden till den nuvarande minoritetspolitiken är regeringens proposition Från erkännande till egenmakt som kom 2009. Minoritetspolitiken handlar om att:

- motverka diskriminering och utsatthet
- främja de nationella minoriteternas språk och kultur
- öka de nationella minoriteternas delaktighet och inflytande

Språket och den kulturella identiteten har förvägrats minoriteterna i många generationer. Det är en förlust för individen men också för samhället, ett resurstapp som behöver återskapas. Minoritetspolitiken syftar till att stärka de nationella minoriteternas egenmakt. Egenmakt innebär att ha kontroll över den egna situationen och de beslut som påverkar ens tillvaro.

Rätten till inflytande är otroligt viktig av flera skäl. De nationella minoriteterna känner själva bäst till sin situation och måste därför involveras när frågor som på olika sätt berör dem diskuteras, för att rätt beslut ska kunna fattas. Om de nationella minoriteterna inte har inflytande går det inte att skapa förtroende, vilket är en grundförutsättning för att minoritetspolitiken ska kunna bedrivas.

Strategin för romsk inkludering bygger till 100 % på förtroende och när polisens registrering av romer avslöjades skadades naturligtvis förtroendet. Arbetsmarknadsdepartementet tog genast kontakt med den romska referensgrupp som departementet samråder med och efter några dagar hölls ett möte där även justitieministern deltog. Departementet håller en fortlöpande kontakt och berättar vad man vet om vad polisen gör, hur Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden agerar och så vidare, så att referensgruppen ska känna sig informerad.

Hur är rätten till inflytande reglerad? Grunden är Europarådets minoritetskonventioner. I ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter är frågan om inflytande mycket viktig. I den svenska lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk finns rätten i § 5. Lagen säger inte exakt hur samråden ska gå till. Det är enligt Charlotta Wickman otroligt viktigt att myndighet och minoritet tillsammans formulerar tydliga spelregler kring samråden, så att man vet vilken typ av möte det handlar om. Det är också nödvändigt att följa upp och återkoppla efteråt.

En annan viktig fråga att diskutera i samrådsgruppen är den om arvode och ersättning för förlorad arbetsinkomst. Myndigheten har ju ett behov av att få den information som de nationella minoriteterna har. Om det innebär ett löneavdrag för minoriteterna varje gång de träffar myndigheten kan det bli väldigt svårt för dem att delta. Det blir svårt att skapa en hållbar samrådsstruktur. Vissa kommuner upplever problem att hitta de nationella minoriteterna eller så tror man inte att det finns några minoriteter i kommunen. Men man måste komma ihåg att det handlar om grupper som har förvägrats att tala sitt språk och känt sig tvungna att dölja sin identitet. Då kanske det krävs mer arbete för att få kontakt.

Sverige rapporterar regelbundet till Europarådet hur minoritetspolitiken bedrivs och får återkoppling. Utvecklingsområden som Europarådets ministerkommitté har pekat på är bland annat strukturerna kring samråd, t.ex. när det gäller arvode. Ofta kommer samrådet in sent i processen. Det finns stora skillnader mellan kommunerna och det behövs ekonomiskt stöd, särskilt till mindre minoritetsorganisationer. I rekommendationerna lyfter Europarådet särskilt vikten av romsk delaktighet.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget följer upp hur lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk efterlevs och rapporterar årligen till regeringen. Samråd har kommit igång bra i förvaltningsområdena, men utanför dessa är situationen inte bra. Det saknas kunskap om lagen och om de nationella minoriteterna. Möjligheterna till inflytande för grupperna har dock ökat de senaste åren.

Statsrådet Erik Ullenhag träffar varje nationell minoritet för sig kontinuerligt, och en gång per år träffar han alla de nationella minoriteterna tillsammans. Regeringskansliet samråder också med de nationella minoriteterna inför Sveriges rapportering till övervakningskommittéerna.

Sammanfattningsvis kan man säga att samhällets arbete med att skapa inflytande för de nationella minoriteterna måste pågå hela tiden. Skyddet för de nationella minoriteterna behöver bli en naturlig del av kommuners och andra myndigheters dagliga arbete med att förverkliga de mänskliga rättigheterna.

Sharon Jåma:

– Vad tror du krävs för att få förtroende från den romska gruppen?

Charlotta Wickman:

– Information hela tiden, och att man från statsmakten visar att man verkligen menar allvar när man säger att det inte får gå till så här.

Marina Burstein, Judiska församlingen:

– Som representant för den judiska gruppen vill jag säga att vi är djupt upprörda över polisens registrering av romer och jag tror att många undrar om det finns register också över oss. Det fanns ju ett samarbete mellan Nazityskland och Sverige där man hade kartlagt den judiska gruppen minutiöst inför ett eventuellt utlämnande.

Veera Jokirinne, generalsekreterare Sverigefinska ungdomsförbundet:

– De unga representeras knappast i några samrådsgrupper. Hur hanterar ni det?

Charlotta Wickman:

– Regeringskansliet har fått kritik för detta och det är något vi alla får ta till oss. Det handlar om att bjuda in mer och att i samråd hitta former som gör att de unga rösterna finns med.

Strategiska vägval för sverigefinskt inflytande

Leena Huss, Sverigefinländarnas delegation och Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet

Leena Huss har tillsammans med Kaisa Syrjänen Schaal (Sverigefinländarnas delegation och Svenska kyrkan) utarbetat rapporten Sverigefinnarna och finska språket – en analys av språkbevarande och strategiska vägval (mars 2013). Initiativet kom från Sverigefinländarnas delegation, och uppdraget var ett resultat av delegationens strävan att bli mer professionell i sitt minoritetspolitiska arbete. Delegationen grundades 2000 och de gångna 13 åren har varit en tid av praktisk träning och "utbildning" i minoritetspolitik. Stora förändringar har skett i statens minoritetspolitik. Nya rättigheter och verktyg har tillkommit och nu behövs från minoriteternas sida ett mer systematiskt, långsiktigt, effektivt och målinriktat arbete.

I rapporten analyseras Europarådets granskningsrapporter och rekommendationer samt den allmänna minoritetspolitiska utvecklingen i Sverige. Man identifierar sakområden där snabba insatser behövs för att stärka det finska språket och den sverigefinska gruppens delaktighet och inflytande i samhället.

Analysen utgår från ett antal faktorer, identifierade av bl.a. språkforskaren Kenneth Hyltenstam, som främjar språkbevarande och revitalisering. Analysen kan delas in i tre steg: den allmänna kontexten, den minoritetspolitiska arenan och de sverigefinska organisationerna.

Kontexten – ideologi, drivkrafter och trender som påverkar

- Språkbytesprocess pågår
- Oro för förändring hos en del
- Individualism
- Utsatthet, marginalisering
- Traditionellt föreningsarbete lockar inte yngre
- Sociala medier ger nya möjligheter och påverkar arbetssätt
- Synen på frivillighet har förändrats
- Mindre tid
- Bristande ansvarstagande och implementering
- Intresse för revitalisering
- Minoriteternas nya syn på språk, kultur och identitet
- Arbete i nätverk
- Väntar på att "någon annan" ska ta ansvar
- Känsla av utanförskap, desillusion

Minoritetsarenan där sverigefinnarna verkar

- Vem tillhör gruppen? Tendenser till exkludering
- Delaktighet, påverkansmöjligheter
- Strävan efter tydligare ungdomsarbete
- Mobilisering pågår bland minoriteterna
- Ideella organ kan ta mer plats
- Övervakningsmekanismer och internationella konventioner
- Minoriteternas positivare självbild
- Nya arenor och kontaktytor, plattformar
- Minoritetsreform: lagstadgade rättigheter och mer resurser
- Minoriteterna mer offensiva och tar mer plats
- Konkurrens och konflikter inom minoriteterna

Frågor som påverkar sverigefinska organisationer

- Vilja att lära av andra
- Lokal aktivering med fler aktörer
- Nya grupper av finstalande – nya önskemål och möjligheter
- Remissorgan
- Samverkan med andra minoriteter
- Relativt små ekonomiska resurser
- Få heltidsanställda
- Goda kontaktnät
- Ökad sakkunskap
- En vilja att arbeta mer strategiskt

Utifrån denna analys formulerades förslag till centrala områden där aktiva insatser behövs:

Engagera fler unga i minoritetsarbetet

Den s.k. andra och tredje generationen utgör 76 % av alla sverigefinnar (SCB 2013). De sverigefinska organisationerna måste förnya sig och kartlägga de yngres behov på det lokala planet. De unga måste kunna delta i samråd på olika nivåer.

Stärka och effektivisera påverkansarbetet

Utnyttjar man sin möjlighet att påverka? Finns sverigefinnarna med i beslutande organ? Varför har inte sverigefinnarna röstats in när det gäller sådana positioner?

Ett mer strategiskt arbete behövs. För att få effektivare samråd gäller det att fokusera på de viktigaste frågorna och att ta upp rätt saker inför rätt instans.

När det gäller revitalisering av språk (och kultur) krävs:

- nya talare
- nya användningsområden
- nytt intresse för att arbeta för språket

Minoritetens eget ansvar i revitaliseringsarbetet är stort; majoriteten kan skapa förutsättningar och verktyg men utan minoritetens egen satsning uppnås inte målen.

Öka samarbetet mellan minoritetsgrupperna

Det är viktigt att fortsätta att utveckla samarbetet mellan minoriteterna och att se helhetsbilden, inte bara den egna minoritetens perspektiv – annars kan vi skada andra. Att göra reklam för varandras aktiviteter och skapa gemensamma arenor stärker alla parter. Samarbetet alstrar nya krafter och ny entusiasm. Minoritetsarbetet blir mer trovärdigt när olika parter uppträder som en gemensam front.

Två områden där Delegationen strävar efter att få till stånd snabba förändringar:

Förskola/skola

- Rätten till finskspråkig förskola måste garanteras i praktiken
- Föräldrarna måste få mer information för att våga satsa på finska hemma
- Modersmålsundervisning: specificering behövs gällande minimiomfattningen; kravet på grundläggande kunskaper måste slopas – oklart vad regeringen avser med nytt förslag
- Nivån på den svenska ratificeringen av minoritetsspråksstadgans 8 artikel måste höjas (tvåspråkig undervisning, stärkt modersmålsundervisning, nybörjarundervisning)
- Skolan måste tas med i minoritets- och minoritetsspråkslagen

Rekrytering av finskspråkig personal

- Rekryteringsplaneringen måste vara långsiktig och påbörjas innan en stor del av den befintliga finsskunniga barn- och äldreomsorgspersonalen och lärarkåren går i pension
- Användningen av finska språket hos olika personalkategorier måste främjas effektivt
- Särskilt yngre personer i den s.k. andra och tredje generationen måste stödjas och uppmuntras att använda finska i sitt arbete

Kommentar från publiken:

Annika Hirvonen, kommunpolitiker:

- Du pratade mycket om vikten av samarbete mellan minoriteterna för att inte skada varandra. Jag skulle vilja att man gick ännu längre. HBT-rörelsen har varit en av de mest framgångsrika i att genomdriva mänskliga rättigheter i Sverige. Förkortningen står för homosexuella, bisexuella och transpersoner. Transpersoner utgör en väldigt liten grupp men tack vare att man har gått ihop och arbetat tillsammans, och den stora gruppen har drivit även den lilla gruppens frågor, så har man lyckats komma längre. Jag anser att sverigefinnarna som varande den största minoriteten har ett ansvar att också driva frågor som gäller andra minoriteter och uppmärksamma det förtryck som är starkare i några av de andra minoriteterna.

Länkar:

Sverigefinländarnas delegation: www.sverigefinne.nu

Rapporten Sverigefinnarna och finska språket – en analys av språkbevarande och strategiska vägval: www.sverigefinne.nu/sverigefinnarna2013.pdf

Avslutning

Sharon Jåma avslutade konferensen med att lämna ordet fritt.

Veera Jokirinne, generalsekreterare Sverigefinska ungdomsförbundet:

- Sverigefinska ungdomsförbundet är i år ordförande för projektet Ung minoritet, där alla de nationella minoriteternas ungdomsförbund eller ungdomsrörelser träffas och diskuterar. Det känns som att det här initiativet inte riktigt har nått ut och hamnat på agendan än, det är fortfarande främst medelålders personer som representerar minoriteterna. Vad ska ni göra för att underlätta för barn och unga att bli delaktiga?

Aina Negga, Sametinget:

- Som uppföljningsmyndighet träffar Sametinget kommunerna, i synnerhet i förvaltningsområdena, och vi uppmanar dem att söka upp ungdomarna där de finns. Ungdomar kanske inte vill ha de vanliga samrådsformerna, de kanske vill vara delaktiga på andra sätt. Sametinget är också ett folkvalt organ med politiker som vi själva har röstat in, och där finns ungdomsrepresentation.

Gunnar Stenberg, Skolverket:

- En gång per år har utbildningsmyndigheterna samråd med de nationella minoriteterna. Inbjudan går också ut till ungdomsorganisationerna och de brukar komma.

Kommentar från publiken:

- Det är viktigt att se att även de medelålders behövs, för att skapa förutsättningar för barn och unga att komma med i arbetet.

